

Віталій Самара,

аспірант кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та
права імені Леоніда Юзькова.

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-0159-0742>

ПРАВОВИЙ ВИМІР КАСАЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ СУДУ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ ТА ПОСТАНОВ СУДУ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Стаття присвячена детальному аналізу правового виміру касаційного оскарження рішень судів першої та апеляційної інстанцій в адміністративному судочинстві України. Автор розглядає роль касаційного оскарження в забезпеченні законності та справедливості судового процесу, а також підкреслює важливість ефективного правового регулювання цього інституту в умовах змін у законодавстві та судовій практиці. Зокрема, висвітлюються основні принципи касаційного оскарження, такі як верховенство права, правова визначеність, доступність правосуддя та пропорційність, що сприяють створенню стабільної та передбачуваної правозастосовної практики. Дослідження також аналізує ключові проблеми, що виникають у процесі касаційного оскарження, зокрема обмеженість повноважень касаційного суду, проблеми з ефективністю касаційного процесу, тривалість розгляду скарг та нерівний доступ до правосуддя. У статті також розглянуто питання щодо реалізації принципу касаційного оскарження в малозначних справах, де застосовуються «касаційні фільтри», що ускладнюють процес. Завдяки аналізу практичних аспектів, стаття пропонує шляхи вдосконалення процесуальних норм та процедур, спрямованих на покращення функціонування касаційного контролю в адміністративному судочинстві. Особлива увага приділяється аналізу європейського досвіду регулювання касаційного провадження та можливостям його імплементації в українську правову систему.

У дослідженні використовується міждисциплінарний методологічний підхід, що поєднує порівняльно-правовий аналіз, систематичний аналіз чинного законодавства та вивчення судової практики. У дослідженні використовуються формально-логічні методи для аналізу правових концепцій та інститутів, порівняльна методологія для оцінки міжнародного досвіду касаційного провадження та емпіричний аналіз судових рішень для виявлення практичних проблем та тенденцій.

Результати дослідження можуть бути використані для подальшого реформування адміністративного судочинства України.

Ключові слова: касаційне оскарження, адміністративне судочинство, касаційні фільтри, процедура, судовий розгляд, прийнятність скарги.

Samara V.

Legal measures of a cassational appeal against decisions of the court of first instance and decisions of the court of appeal in administrative proceedings

Relevance. The legal dimension of cassational appeal in Ukrainian administrative proceedings requires comprehensive analysis in the context of ongoing judicial reforms and European integration. Contemporary challenges include the need for effective judicial control mechanisms, uniform application of legal norms, and implementation of «cassational filters» that impact access to justice. Recent amendments to procedural legislation and evolving judicial practice necessitate examination of cassational procedures to ensure compliance with European standards of justice.

Research objective. This study aims to analyze the legal dimension of cassational appeal procedures for first instance and appellate court decisions in Ukrainian administrative proceedings. The research evaluates the role of cassational courts in ensuring justice and legality while examining fundamental principles including the rule of law, legal certainty, and access to justice. The study identifies existing gaps in legislation and judicial practice, proposing solutions for enhancing cassational control mechanisms.

Research methodology. The research employs a multidisciplinary methodological approach combining comparative legal analysis, systematic analysis of current legislation, and examination of judicial practice. The study utilizes formal-logical methods for analyzing legal concepts and institutions, comparative methodology for evaluating international experience in cassational proceedings, and empirical analysis of court decisions to identify practical

challenges and trends. The research also incorporates elements of sociological and statistical analysis to assess the effectiveness of cassational procedures and their impact on access to justice.

Research results. The study reveals significant challenges in the current system of cassational appeals in administrative proceedings, including limitations in cassational court powers, procedural inefficiencies, prolonged case review periods, and unequal access to justice. The analysis demonstrates that the implementation of cassational filters in minor cases, while intended to reduce judicial workload, has created additional barriers to effective legal protection. The research identifies key areas requiring legislative and procedural improvements, including enhanced clarity in cassational grounds, streamlined procedures for case admission, and better integration of European standards of judicial review. The findings contribute to the development of recommendations for reforming administrative court proceedings and improving the overall effectiveness of judicial control mechanisms in Ukraine.

Keywords: *cassation appeal, administrative proceedings, cassation filters, procedure, judicial review, admissibility of the complaint.*

Постановка проблеми. У разі адміністративних спорів, де часто мова йде про інтереси держави, підприємств або громадян у відносинах із органами влади, важливість правильного та справедливого розгляду справ на всіх етапах судового процесу неможливо переоцінити. Касаційний суд має бути гарантом законності, забезпечуючи рівність перед законом і однакове застосування норм права. Змінювані процесуальні норми та практична діяльність суддів касаційної інстанції вимагають чіткої правової регламентації цього інституту, а також узгодженості судової практики з актуальними вимогами європейських стандартів правосуддя. В умовах, коли відбуваються зміни в процесуальних кодексах і судовій практиці, правова оцінка касаційного оскарження та його ефективності набуває особливої важливості для правильного розвитку адміністративного судочинства в Україні. Актуальність цієї теми також зумовлена необхідністю забезпечення ефективного та оперативного механізму оскарження судових рішень, адже саме касаційне оскарження є запобіжним заходом проти неправосудних рішень, що можуть вплинути на права та інтереси сторін.

Касаційне оскарження рішень суду першої інстанції та постанов суду апеляційної інстанції є важливим елементом адміністративного судочинства, який гарантує забезпечення права на справедливий судовий розгляд. Касаційний контроль в Україні є необхідним механізмом для забезпечення правильного застосування норм права та запобігання помилок суддів на нижчих інстанціях, що може призвести до неправосудних рішень.

Здійснення касаційного оскарження має на меті виправлення можливих порушень норм матеріального та процесуального права, усунення правових помилок, що виникли під час розгляду справи в судах першої та апеляційної інстанцій, а також забезпечення єдності судової практики. В умовах сучасної правової реформи, коли відбуваються суттєві зміни у законодавстві, роль касаційного оскарження стає ще більш значущою для розвитку судової системи та забезпечення прав людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання касаційного оскарження в адміністративному судочинстві привертає увагу багатьох вітчизняних науковців та практиків, що зумовлено важливістю цього інституту для забезпечення ефективного правосуддя та захисту прав учасників адміністративних правовідносин.

Фундаментальні основи касаційного перегляду судових рішень досліджувалися К. В. Гусаровим [4], який у своїй монографії комплексно проаналізував процедури перегляду судових рішень в апеляційному та касаційному порядкух. Теоретичні засади касаційного оскарження як конституційної засади перевірки судових рішень розглянуто у дисертаційному дослідженні С. В. Глуценка [3]. Принципові аспекти забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду висвітлено у роботах В. А. Кройтора [10], І. Берегового [16] та М. Вербіцької [17].

Специфіку касаційного провадження в адміністративному судочинстві досліджували К. В. Стафійчук [14], яка розкрила правову природу касаційного провадження в адміністративному судочинстві України. Сучасні проблемні питання касаційного розгляду адміністративних справ висвітлено у роботі М.В. Колесніковою [9].

Особливої актуальності набули дослідження інституту касаційних «фільтрів». А. Монаєнко [12] розглянув практичні аспекти застосування касаційних фільтрів, їх вплив на доступність правосуддя. Ю. Дорохіна [5] детально проаналізувала передумови касаційного оскарження в адміністративному судочинстві, їх зміст, види та особливості застосування. Д. Луспенник [11] дослідив проблемні питання

судового правотлумачення та правозастосування касаційних фільтрів у цивільних справах. Н.В. Ткачук [15] оцінила ефективність механізму фільтрів касаційної скарги в практичній діяльності.

Порівняльні аспекти касаційного провадження у різних видах судочинства досліджувалися І. І. Смельяною [7], Н. Р. Бобечко [1] та А. М. Євміним [6]. Інститут касаційного перегляду у справах про адміністративні правопорушення розглянуто А.В. Богословом [2].

Незважаючи на значну кількість наукових праць, питання правового виміру касаційного оскарження в контексті сучасних викликів адміністративного судочинства, зокрема в умовах впровадження касаційних фільтрів та адаптації до європейських стандартів правосуддя, потребує подальшого комплексного дослідження.

Метою статті є аналіз правового виміру касаційного оскарження рішень суду першої інстанції та постанов суду апеляційної інстанції в адміністративному судочинстві, з урахуванням змін у процесуальному законодавстві України, а також визначення його ролі в забезпеченні справедливості, законності та ефективності судового процесу. Зокрема, мета полягає у: вивченні основних аспектів касаційного оскарження в адміністративному судочинстві; оцінці ролі касаційного суду як інстанції, що забезпечує належний правовий захист громадян, органів влади та інших учасників адміністративних процесів; аналізі практичних аспектів застосування норм процесуального права, що регулюють касаційне оскарження; визначенні основних проблем і прогалин в існуючому законодавстві, а також шляхів їх вирішення для підвищення ефективності судового контролю в адміністративному процесі. Дослідження спрямоване на покращення правозастосовчої практики і вдосконалення законодавчих та процедурних норм, що регулюють касаційне оскарження в адміністративному судочинстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Правова концепція касаційного оскарження в адміністративному судочинстві характеризується комплексним та багаторівневим характером. Вона орієнтована на гарантування справедливості та правомірності у процесі судового розгляду адміністративних справ. Проте істотною передумовою результативності касаційного оскарження є неухильне дотримання норм та процедур, які забезпечують права учасників на неупереджений судовий процес та утвердження верховенства права в адміністративному судочинстві.

Інститут касаційного оскарження становить фундаментальний елемент судово-процесуальної системи, призначений для здійснення контролю за правильністю застосування правових норм через механізм перевірки остаточних судових актів за визначеними законом підставами. У сфері адміністративного судочинства даний інститут функціонує як процесуальний засіб, що надає учасникам адміністративних правовідносин можливість ініціювати перевірку правомірності та належної обґрунтованості судових актів першої та апеляційної інстанцій у найвищій судовій інстанції. Доктринальне осмислення касаційного провадження в адміністративному процесі включає комплекс взаємопов'язаних елементів, що характеризують його природу, цільове призначення, нормативні основи та специфічні процедурні характеристики.

Касаційне оскарження є правом та інструментом для перегляду судових рішень вищою судовою інстанцією (касаційним судом), щоб переконатися в правильності застосування права, а також перевірити факти та доказову базу, яка була підставою для ухвалення рішення. В адміністративному судочинстві касаційна інстанція перевіряє законність рішень, що ухвалені судом першої та апеляційної інстанції, однак її завданням не є повторний розгляд справи по суті [8].

Центральною метою касаційного провадження виступає гарантування уніфікованості та незмінності судово-правозастосовної діяльності, ліквідація порушень у сфері застосування права та забезпечення адекватної інтерпретації правових приписів. Касаційний суд уповноважений відмінити або модифікувати постанови судових органів нижчого рівня у разі їх невідповідності законодавчим приписам. Водночас функціональне призначення касаційного провадження полягає у гарантуванні правомірних інтересів процесуальних учасників, створенні ефективного механізму правового захисту у ситуаціях, коли судові органи попередніх інстанцій прийняли протиправні рішення, що завдають шкоди правовому статусу фізичних осіб, корпоративних суб'єктів або органів державної влади.

Нормативно-правові засади касаційного провадження у сфері адміністративної юстиції України комплексно визначаються положеннями Кодексу адміністративного судочинства України (КАСУ). Відповідно до приписів КАСУ, касаційне провадження є процесуально доступним для суб'єктів, правовий статус яких було порушено актами судів першої та апеляційної ланок, за наявності законодавчо встановлених підстав для судового перегляду. Так, згідно ч.4 ст. 328 КАС України:

«Підставами касаційного оскарження судових рішень, зазначених у частині першій цієї статті, є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права виключно в таких випадках:

1) якщо суд апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні застосував норму права без урахування висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду, крім випадку наявності постанови Верховного Суду про відступлення від такого висновку;

2) якщо скаргник вмотивовано обґрунтував необхідність відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду та застосованого судом апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні;

3) якщо відсутній висновок Верховного Суду щодо питання застосування норми права у подібних правовідносинах;

4) якщо судові рішення оскаржується з підстав, передбачених частинами другою і третьою статті 353 цього Кодексу.

Підставами касаційного оскарження судових рішень, зазначених у частинах другій і третій цієї статті, є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права» [12].

Правова концепція касаційного провадження ґрунтується на комплексі фундаментальних засад, що гарантують справедливий та результативний характер даної процедури. До найбільш значущих належать:

1. Принцип верховенства права. Касаційне провадження покликане забезпечувати найвищий рівень контролю за належним втіленням законодавчих приписів та нормативних положень з метою утвердження правової верховенства. Судовий орган касаційної ланки зобов'язаний здійснювати ґрунтовну перевірку судових актів нижчестоящих інстанцій щодо їх узгодженості з матеріально-правовими та процедурними нормами.

2. Принцип правової визначеності. Касаційне провадження сприяє утвердженню правової передбачуваності, оскільки вищі судові інстанції покликані формувати уніфіковану практику правозастосування. У такий спосіб судова діяльність касаційних органів має гарантувати незмінність у правозастосовній практиці.

3. Принцип доступності правосуддя. Можливість касаційного провадження має бути забезпечена для кожної особи, яка переконана у порушенні її правомочностей внаслідок протиправного рішення судових органів попередніх інстанцій. Це передбачає відсутність необґрунтованих перешкод для звернення до касаційної інстанції.

4. Принцип пропорційності. Касаційне провадження має функціонувати як інструмент гарантування справедливості та збалансованості, запобігаючи надмірному навантаженню судової системи та унеможливаючи зловживання процесуальними правами.

Провадження касаційного перегляду в адміністративній юстиції становить ключовий компонент судово-правової системи, що забезпечує можливість верифікації правомірності та належної мотивованості судових актів попередніх інстанцій. Дана процедура врегульовується конкретними правовими приписами, які встановлюють часові межі подання касаційної скарги, алгоритм її розгляду та компетенційні межі касаційного суду. Однією з провідних ознак касаційного провадження є його функціональне призначення як інструменту правового контролю за судовими рішеннями, що набули остаточного характеру. Відповідно до загальноустановленого правила, скарга щодо судового рішення подається впродовж тридцятиденного терміну з моменту набуття рішенням юридичної сили. Водночас слід враховувати, що за певних обставин даний строк може зазнавати модифікації у бік збільшення або зменшення, що зумовлюється специфічними умовами справи або судовим рішенням [4, с. 78].

Механізм касаційного провадження неzapеречно відіграє роль у процесі адаптації вітчизняної юридичної системи до європейських правових стандартів, зокрема у сфері гарантування основоположних прав людини. Це набуває особливої актуальності в рамках євроінтеграційного курсу України, адже касаційне провадження функціонує як інструмент імплементації концепцій неупередженого правосуддя та правової стабільності, що становлять фундаментальні елементи демократичної правової держави.

Касаційний суд, як ключова інстанція, що здійснює перевірку рішень нижчих судів, має кілька основних функцій, що сприяють захисту прав громадян та забезпеченню правосуддя.

Перевірка законності рішень: Касаційний суд здійснює детальну перевірку рішень нижчих судів на предмет правильності застосування норм матеріального та процесуального права. Це дозволяє виправляти помилки, що можуть бути допущені в процесі розгляду справи, і забезпечувати правильне застосування

законодавства. Така перевірка є важливою для підтримки стабільності та єдності правової системи, адже навіть одне неправильно ухвалене рішення може призвести до значних правових наслідків.

Гарантія єдності судової практики: Однією з основних задач касаційного суду є формування єдиної судової практики, що сприяє стабільності та передбачуваності правового поля. Це дуже важливо для забезпечення рівності перед законом, оскільки всі громадяни повинні мати однакові умови для захисту своїх прав. Створення єдиної судової практики дозволяє уникати ситуацій, коли одна і та ж норма застосовується різними судами по-різному, що може призвести до правової невизначеності.

Захист прав і свобод осіб. Касаційний суд виступає останньою інстанцією в судовій системі, що забезпечує можливість перевірки законності рішень, котрі не підлягають оскарженню в інших судових інстанціях. Таким чином, касаційне оскарження є важливим механізмом для захисту прав і свобод осіб, зокрема в тих випадках, коли інші суди не змогли належним чином забезпечити право на справедливий суд або порушили принципи справедливості, законності чи прав людини.

Запобігання правовим помилкам. Касаційний суд, як остаточна інстанція, має важливу роль у запобіганні правовим помилкам, котрі можуть бути допущені нижчими судами. Якщо рішення суду першої чи апеляційної інстанції є неправильним, касаційний суд має право переглянути його і в разі необхідності скасувати, що значно знижує ризик неправосудних рішень.

Підвищення правової культури. Оскільки рішення касаційного суду мають великий вплив на розвиток правозастосовної практики, вони сприяють формуванню правової культури серед суддів та інших учасників судового процесу. Це дає змогу забезпечити більш якісне і об'єктивне розглядання справ у всіх інстанціях судової системи.

Таким чином, касаційне оскарження в адміністративному судочинстві виконує не лише функцію перевірки рішень судів нижчих інстанцій, але й сприяє розвитку правової системи в цілому, забезпечуючи більшу правову визначеність, захист прав громадян та гармонізацію українського правопорядку з європейськими стандартами [3, с. 11].

Проте доктринальні засади касаційного провадження не позбавлені суперечливих аспектів та складнощів, до яких варто віднести:

- множинність інтерпретацій процесуальних норм касаційного провадження, що зумовлює варіативність правозастосовної практики у судових органах;
- обмежений характер юрисдикційних повноважень касаційного суду, який полягає у неможливості повторного дослідження фактичних обставин, що потенційно можуть впливати на вирішення спору;
- недоліки результативності касаційного механізму через підвищені вимоги до аргументованості касаційної скарги, що може спричинити неналежний рівень захисту суб'єктивних прав осіб.

Відтак, доктринальні основи касаційного провадження в адміністративній юстиції охоплюють дослідження нормативних передумов, функціонального призначення, процедурних приписів та ролі цього інституту у забезпеченні правосуддя. Їх глибоке осмислення сприяє підвищенню результативності функціонування адміністративного судочинства, гарантуванню адекватного захисту прав та свобод особистості, а також удосконаленню судової практики.

Одним з найсуттєвіших проблематичних аспектів касаційного провадження виступає обмеженість компетенції касаційної інстанції, що, відповідно, зменшує ефективність правового захисту осіб та справедливість судового розгляду.

Обмеження щодо повторного розгляду фактичних обставин справи: касаційна інстанція, на противагу судовим органам першого та апеляційного рівня, позбавлена можливості здійснювати повторну оцінку фактичних елементів справи, ініціювати додаткові дослідження доказової бази або заслуховувати показання свідків. Касаційний орган уповноважений виключно на верифікацію правомірності застосування правових норм і процедур, без права коригування фактологічних даних. Така ситуація може спричинити випадки, коли суди попередніх інстанцій приймають протиправні рішення, проте касаційна інстанція виявляється неспроможною відновити справедливість через обмеженість виключно правовими питаннями.

Невизначеність стосовно правових наслідків рішення касаційного суду: Касаційний суд володіє повноваженнями не лише щодо відміни рішення нижчестоящего суду, але й його модифікації. Проте у випадку ухвалення рішення про скасування судового акта та передачу справи на повторний розгляд, часто бракує чіткості щодо того, які саме судові органи мають бути задіяні у новому провадженні (первинна інстанція чи апеляційний рівень). Це може спричинювати пролонгацію процесу вирішення спору та створювати додаткове процесуальне навантаження на суди нижчого рівня [13, с. 611].

Пролонгованість провадження у касаційних справах: значущою проблематикою виступає тривалість процедури розгляду касаційних скарг, що часто перешкоджає реалізації оперативного правосуддя. Судова система, попри реформаторські зусилля, продовжує характеризуватися значним накопиченням справ, що спричиняє уповільнення процесу розгляду касаційних звернень. Затягування у прийнятті постанови касаційною інстанцією може зумовлювати тривалу процесуальну невизначеність для учасників спору, що порушує принцип своєчасного правового захисту.

Нерівний доступ до правосуддя: Затримки судового розгляду та складнощі у процедурі подання касаційного звернення можуть мати особливо негативні наслідки для осіб, позбавлених достатньої правової підготовки чи матеріальних можливостей для своєчасного оформлення скарги у визначені терміни. Це створює обмеження у доступі до правосуддя для значних категорій населення та формує асиметрію у процесі реалізації правового захисту.

Брак уніфікованості судово-правозастосовної практики. Незважаючи на те, що центральним завданням касаційної інстанції є гарантування єдності правозастосовної діяльності, подеколи касаційні постанови не створюють чітких орієнтирів для правозастосування. Це може спричинити варіативне тлумачення ідентичних правових норм у різних судових органах, що ускладнює правову передбачуваність.

Наявні також складнощі у процедурно-технічних аспектах подання касаційних звернень:

– недосконалість механізму електронного подання: Попри розвиток системи електронного правосуддя в Україні, численні процесуальні елементи, що стосуються подання касаційного звернення та супутніх документів, потребують суттєвого удосконалення. Брак належного технічного забезпечення або інструментарію може спричинити затримки у поданні та опрацюванні касаційних звернень;

– критерії аргументованості скарги: Касаційна скарга має бути не тільки подана у встановлені терміни, але й належним чином мотивована. Це створює додаткові труднощі для осіб, що не володіють правничими компетенціями або відповідною кваліфікацією для належного оформлення звернення, що може спричинити його відхилення за формальними підставами [14, с. 318].

Процедура касаційного оскарження передбачає кілька етапів:

– подання касаційної скарги. Скарга подається до Вищого адміністративного суду України (до його ліквідації ця інстанція відіграла важливу роль, а тепер її функції виконуються Верховним Судом України) або іншої касаційної інстанції залежно від характеру справи;

– розгляд скарги на прийнятність. Суд перевіряє, чи відповідає скарга вимогам щодо її прийнятності. Якщо скарга не відповідає встановленим вимогам або є необґрунтованою, вона може бути повернена або відхилена;

– засідання касаційного суду. Якщо скарга прийнята, суд розглядає її по суті, перевіряючи законність та обґрунтованість рішення нижчих судів. Рішення суду касаційної інстанції може бути скасовано або змінено;

– висновок та ухвалення рішення. Після розгляду касаційного оскарження суд ухвалює рішення, яке може бути остаточним або ж передбачати повторний розгляд справи в іншій судовій інстанції.

Серед суттєвих проблематичних аспектів виступає втілення засади касаційного оскарження у малозначних справах або провадженнях, що розглядаються за спрощеною процедурою. Дослідження приписів КАС України, які регламентують дане питання, демонструє, що при зверненні до касаційної інстанції з метою оскарження постанов, ухвалених у справах простого характеру та інших провадженнях, що розглядаються за спрощеною судовою процедурою, заявник зобов'язаний засвідчити у касаційному зверненні наявність одного чи декількох критеріїв, визначених у пунктах а-г зазначеної норми. Водночас, з правозастосовної практики Верховного суду випливає, що критерії, закріплені у ч. 4 ст. 328 КАСУ стосовно підстав касаційного провадження, мають універсальний характер і розповсюджуються на всі ситуації касаційного оскарження, тобто мають дотримуватися також при оскарженні постанов у справах незначної складності. Як наслідок, при подачі касаційного звернення щодо судової постанови у справі незначної складності або іншій, що розглядалася за спрощеною процедурою, спостерігається використання «подвійних» касаційних фільтрів, що значно ускладнює реалізацію принципу касаційного провадження в адміністративному судочинстві [12].

Загалом, існування «касаційних фільтрів» може видаватися обґрунтованим з урахуванням перенавантаженості судових органів провадженнями. Проте поточні формулювання КАСУ породжують численні питання щодо можливості гарантування уніфікованого підходу у застосуванні таких фільтрів та спроможності результативного функціонування Верховного Суду як касаційної інстанції, що забезпечило б дотримання гарантій єдності правозастосовних підходів на всіх судових рівнях.

Водночас, якщо особа все ж пройшла ці фільтри, постає наступне питання – необхідність відповідності критеріям касаційної скарги. Первинною і фундаментальною передумовою реалізації права на касаційне провадження в адміністративному судочинстві є дотримання критеріїв, що висуваються до касаційного звернення, які регламентовані КАС України. У випадку наявності недоліків касаційної скарги або певних обставин, настають правові наслідки, які умовно можна класифікувати на 2 категорії: недолік, який підлягає усуненню шляхом коригування (це може спричинити відкриття провадження щодо розгляду справи. Наприклад, несплачений судовий збір за подання звернення. У таких ситуаціях касаційна інстанція залишає звернення без руху та встановлює заявникові термін для ліквідації недоліків. Відповідно, якщо скаржник не усуне недоліки протягом встановленого судом періоду, то касаційна інстанція повертає касаційне звернення та не приймає його до провадження); недоліки та обставини, що перешкоджають відкриттю провадження щодо скасування та спричиняють повернення звернень про скасування або відмову у провадженні щодо скасування.

Крім того, положеннями КАС України визначено й інші підстави для повернення касаційної скарги. Вони закріплені у ч. 5 ст. 332 КАС України та охоплюють такі випадки:

- касаційна скарга подана суб'єктом, який не володіє адміністративною процесуальною дієздатністю, не має підпису або підписане особою, яка не уповноважена його підписувати, або підписане особою, службове положення якої не зазначено;
- касаційна скарга подана у спосіб, відмінний від подання до Верховного Суду;
- скаржник відізвав касаційну скаргу до направлення ухвали про відкриття касаційного провадження;
- касаційна скарга не містить підстав для оскарження судового рішення у касаційному порядку, що встановлені КАС України [7].

Стосовно відмови у відкритті касаційного провадження, то це безальтернативний випадок, що застосовується у ситуаціях, коли касаційне провадження об'єктивно неможливо ініціювати. Такий випадок не утворює порушення ст. 6 Конвенції про захист прав і основоположних свобод, яка забезпечує право на доступ до правосуддя. Таким чином, згідно з ст. 333 КАС України, касаційна інстанція відмовляє у відкритті касаційного провадження у відповідних ситуаціях.

1. Касаційну скаргу подано щодо судового рішення, яке не підлягає оскарженню у касаційному порядку. Це один із найпоширеніших випадків відмови у відкритті касаційного провадження після запровадження «касаційних фільтрів» у січні 2020 року.

2. Коли наявна ухвала про закриття касаційного провадження у зв'язку з відмовою від раніше поданого касаційного звернення цієї ж особи на це ж судове рішення. Цей пункт стосується ситуацій, коли попередньо скаржник у касаційному провадженні відмовився від поданого ним звернення і така відмова була прийнята Верховним Судом, внаслідок чого касаційне провадження припиняється, а надалі така особа втрачає можливість повторно звертатися з касаційним зверненням у цій справі.

3. Випадки наявності постанови про залишення касаційного звернення цієї ж особи без задоволення або ухвали про відмову у відкритті касаційного провадження за касаційним зверненням цієї особи на це саме судове рішення.

4. Скаржник не подав заяви про поновлення строку на касаційне оскарження або наведені ним підстави для поновлення такого строку визнано судом неповажними.

5. Судовий орган дійшов висновку щодо відсутності обґрунтування касаційного звернення у таких ситуаціях, як: а) при оскарженні ухвали (крім ухвали, що завершує провадження у справі), якщо правильне застосування правової норми є безсумнівним і не викликає виправданих сумнівів стосовно її застосування чи тлумачення. б) суд відхиляє відкриття касаційного провадження стосовно перегляду ухвали про повернення заяви позивачеві (заявникові), а також судових рішень у конкретних категоріях справ, зокрема у провадженнях за адміністративними позовами органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо встановлення обмежень стосовно реалізації права на свободу мирних зібрань, у провадженнях за адміністративними позовами про ліквідацію перешкод та заборону втручання у здійснення права на свободу мирних зібрань, у провадженнях щодо рішень, дій або бездіяльності органу державної виконавчої служби, приватного виконавця та у провадженнях за адміністративними позовами стосовно примусового повернення чи примусового видворення іноземців або осіб без громадянства за межі території України, якщо постанова касаційної інстанції за підсумками розгляду такого звернення не може мати значення для створення єдиної правозастосовної практики.

6. Верховний Суд вже висловлював позицію щодо використання правової норми у подібних правовідносинах, піднятого у касаційному зверненні на рішення суду першої інстанції після апеляційного перегляду справи та/або постанову апеляційної інстанції повністю або частково, і апеляційна інстанція здійснила перегляд судового рішення згідно з таким висновком (крім випадку існування постанови Верховного Суду про відхід від такого висновку або коли Верховний Суд визнає за доцільне відступити від висновку щодо використання правової норми у подібних правовідносинах) [5, с. 69].

Для гарантування ширшого доступу до касаційного провадження необхідно створити інструментарій, що уможливило б громадянам без суттєвих обмежень звертатися до касаційної інстанції. Доцільним видається зниження критеріїв доказування порушень правових норм на апеляційному рівні та розширення підстав для касаційного оскарження. Потребує чіткого визначення система критеріїв для касаційного оскарження, що дозволить мінімізувати правову невизначеність та підвищити прогнозованість судових рішень. Це сприятиме утвердженню правової передбачуваності та зменшенню елементів суб'єктивізму у судових рішеннях.

Важливим напрямом розвитку касаційного оскарження є зниження фінансових перешкод для громадян. Це може бути реалізовано через коригування структури судових витрат та запровадження пільг для осіб з низьким рівнем доходів, або через впровадження механізмів спрощення судового процесу.

Для підвищення якості касаційного розгляду необхідно забезпечити належну професійну підготовку суддів та посилити їхню відповідальність за ухвалення рішень. Крім того, розширення застосування електронного судочинства та автоматизації процедур може сприяти мінімізації людського чинника та прискоренню провадження у справах.

З метою удосконалення механізмів касаційного оскарження доцільно розвивати практику судового нагляду, включаючи модифікацію підходів до аналізу правомірності рішень судів попередніх інстанцій. Прогрес у цьому напрямку дозволить мінімізувати ризик суддівських помилок і забезпечити більш справедливе правосуддя для громадян [11].

Загалом, проблеми касаційного оскарження в адміністративному судочинстві є різноманітними та мають як законодавчий, так і процедурний характер. Для удосконалення цього інституту необхідно продовжити роботу над усуненням суперечностей у процесуальних нормах, розширити повноваження касаційної інстанції, покращити доступність правосуддя для всіх верств населення, а також підвищити ефективність та якість судових рішень. Тільки в такому разі можна буде забезпечити належний рівень правової визначеності та справедливості в адміністративному судочинстві.

Висновки. Відтак, правова концепція касаційного оскарження щодо рішень судів першої інстанції та постанов апеляційних судів становить істотний елемент адміністративного судочинства в Україні. Касаційне провадження створює можливості для виправлення помилок судових органів попередніх інстанцій, що відповідно сприяє втіленню принципів правосуддя, рівності перед законом та справедливості.

Проте наявні проблематичні аспекти, зокрема недостатня визначеність законодавчих приписів та обмежений характер повноважень касаційної інстанції, вимагають удосконалення для більш результативного функціонування інституту касаційного провадження у перспективі.

Список використаних джерел

1. Бобечко Н. Р. Апеляційне та касаційне провадження у кримінальному судочинстві України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Львів. нац. ун-т імені Івана Франка. Львів, 2016. 498 с.
2. Богослов А. В. Інститут касаційного перегляду судових рішень у справах про адміністративні правопорушення. *Історико-правовий часопис*. 2025. №1. С. 42-52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2409-4544/2025-1/6>.
3. Глущенко С. В. Касаційне оскарження як конституційна засада перевірки судових рішень.: автореф. дис. канд. юрид. наук. Київ, 2010. 20 с.
4. Гусаров К.В. Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядках: монографія. Харків: Право, 2010. с. 254.
5. Дорохіна Ю. Передумови («фільтри») касаційного оскарження в адміністративному судочинстві: зміст, види, особливості, порядок застосування. *Law. State. Technology*. 2021. №3. С. 67–77.
6. Євмін А. М. Касаційне оскарження судових рішень у кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Національна академія прокуратури. Київ, 2016. 215 с.
7. Ємельянова І. І. Теоретичні та практичні аспекти апеляційного і касаційного перегляду судових рішень у цивільному судочинстві. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_1699 (дата звернення: 31.01.2026).

8. Кодекс адміністративного судочинства. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2005. № 35–36. Ст. 446.
9. Колеснікова М. В. Деякі проблемні питання сучасного стану касаційного розгляду адміністративних справ. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 330–333.
10. Кройтор В. А. Принцип забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду. *Право і Безпека*. 2009. № 1. С. 198–205.
11. Луспенник Д. Касаційні фільтри у цивільних справах: проблемні питання судового правотлумачення та правозастосування. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/954084/> (дата звернення: 31.01.2026).
12. Монаєнко А. Касаційні «фільтри». *Юридична Газета online*. 2018. № 29-30 (631-632). URL: <https://yurgazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/kasaciyni-filtri.html> (дата звернення: 25.01.2026).
13. Самара В. С. Поняття та правова сутність принципу касаційного оскарження в адміністративному судочинстві України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 5. С. 610–615.
14. Стафійчук К. В. Правова природа касаційного провадження в адміністративному судочинстві України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 317–319.
15. Ткачук Н. В. Фільтри касаційної скарги в дії: ефективність механізму. *Актуальні проблеми держави і права*. 2021. Вип. 89. С. 104–112.
16. Береговий І. Правові відмови від апеляційної скарги у цивільному судочинстві України. *Актуальні проблеми правознавства*. 2025. №4. С. 72–79. DOI: <https://doi.org/10.35774/app2025.04.072>.
17. Вербіцька М. Укладення мирових угод в апеляційному, касаційному провадженнях у господарському процесі та на стадії виконання судових рішень. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. №1. С. 124–129. DOI: <https://doi.org/10.35774/app2018.01.124>.

References

1. Bobechko, N. R. (2016). *Apeliatsine ta kasatsiine provadzhennia u kryminalnomu sudochynstvi Ukrainy [Appellate and cassational proceedings in criminal proceedings of Ukraine]*. (Doctor's thesis). Lvivskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka, Lviv [in Ukrainian].
2. Bohoslov, A. V. (2025). Instytut kasatsiinoho perehliadu sudovykh rishen u spravakh pro administratyvni pravoporushennia [Institute of cassational review of court decisions in cases of administrative offenses]. *Istoryko-pravovyi chasopys – Historical and Legal Journal*, 1, 42-52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2409-4544/2025-1/6> [in Ukrainian].
3. Hlushchenko, S. V. (2010). *Kasatsiine oskarzhennia yak konstytutsiina zasada perevirky sudovykh rishen [Cassational appeal as a constitutional principle for reviewing court decisions]*. (Extended abstract of Candidate's thesis). Kyiv [in Ukrainian].
4. Husarov, K. V. (2010). *Perehliad sudovykh rishen v apeliatsiinomu ta kasatsiinomu poriadkakh: monohrafiia [Review of court decisions in appellate and cassation procedures: monograph]*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
5. Dorokhina, Yu. (2021). Peredumovy («filtry») kasatsiinoho oskarzhennia v administratyvnomu sudochynstvi: zmist, vydy, osoblyvosti, poriadok zastosuvannia [Prerequisites («filters») of cassational appeal in administrative proceedings: content, types, features, procedure of application], *Law. State. Technology*, 3, 67-77 [in Ukrainian].
6. Yevmin, A. M. (2016). *Kasatsiine oskarzhennia sudovykh rishen u kryminalnomu provadzhennia [Cassational appeal of court decisions in criminal proceedings]*. (Candidate's thesis). Natsionalna akademiia prokuratury, Kyiv [in Ukrainian].
7. Yemelianova, I. I. (n.d.). *Teoretychni ta praktychni aspekty apeliatsiinoho i kasatsiinoho perehliadu sudovykh rishen u tsyvilnomu sudochynstvi [Theoretical and practical aspects of appellate and cassational review of court decisions in civil proceedings]*. Retrieved from https://minjust.gov.ua/m/str_1699 [in Ukrainian].
8. Kodeks administratyvnoho sudochynstva [Code of Administrative Proceedings]. (2005). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 35-36, Art. 446 [in Ukrainian].
9. Kolesnikova, M. V. (2023). Deiaki problemni pytannia suchasnoho stanu kasatsiinoho rozgliadu administratyvnykh sprav [Some problematic issues of the current state of cassational review of administrative cases]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal – Legal Scientific Electronic Journal*, 2, 330-333 [in Ukrainian].

10. Kroitor, V.A. (2009). Pryntsyp zabezpechennia apeliatsiinoho ta kasatsiinoho oskarzhennia rishennia sudu [The principle of ensuring appellate and cassational appeal of court decisions]. *Pravo i Bezpeka – Law and Security*, 1, 198-205 [in Ukrainian].
11. Luspenyk, D. (n.d.). Kasatsiini filtry u tsyvilnykh spravakh: problemni pytannia sudovoho pravotlumachennia ta pravozastosuvannia [Cassational filters in civil cases: problematic issues of judicial interpretation and law application]. Retrieved from <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/954084/> [in Ukrainian].
12. Monaenko, A. (2018). Kasatsiini «filtry» [Cassational «filters»]. *Yurydychna Hazeta online – Legal Gazette Online*, 29-30(631-632). Retrieved from <https://yurgazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/kasaciyni-filtri.html> [in Ukrainian].
13. Samara, V. S. (2024). Poniattia ta pravova sutnist pryntsypu kasatsiinoho oskarzhennia v administratyvnomu sudochynstvi Ukrainy [The concept and legal essence of the principle of cassational appeal in administrative proceedings of Ukraine]. *Elektronne naukove vydannia «Analitychno-porivnialne pravoznavstvo» – Electronic Scientific Publication «Analytical and Comparative Law»*, 5, 610-615 [in Ukrainian].
14. Stafichuk, K. V. (2020). Pravova pryroda kasatsiinoho provadzhennia v administratyvnomu sudochynstvi Ukrainy [Legal nature of cassational proceedings in administrative proceedings of Ukraine]. *Yurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal – Legal Scientific Electronic Journal*, 8, 317-319 [in Ukrainian].
15. Tkachuk, N. V. (2021). Filtry kasatsiinoi skarhy v dii: efektyvnist mekhanizmu [Cassational complaint filters in action: mechanism effectiveness]. *Aktualni problemy derzhavy i prava – Current Problems of State and Law*, 89, 104-112 [in Ukrainian].
16. Berehovi, I. (2025). Pravovi vidmovy vid apeliatsijnoi skarhy u tsyvilnomu sudochynstvi Ukrainy [Legal refusals from appeal complaints in civil proceedings of Ukraine]. *Aktualni problemy pravoznavstva – Actual Problems of Law*, 4, 72-79. DOI: <https://doi.org/10.35774/app2025.04.072> [in Ukrainian].
17. Verbitska, M. (2018). Ukladennia myrovykh uhod v apeliatsijnomu, kasatsijnomu provadzhennjakh u hospodarskomu protsesi ta na stadii vykonannja sudovykh rishen [Conclusion of settlement agreements in appellate and cassation proceedings in commercial process and at the stage of enforcement of court decisions]. *Aktualni problemy pravoznavstva – Actual Problems of Law*, 1, 124-129. DOI: <https://doi.org/10.35774/app2018.01.124> [in Ukrainian].

Стаття надійшла 10.01.2026

Стаття прийнята до друку 24.02.2026

Стаття опублікована 30.04.2026.